

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

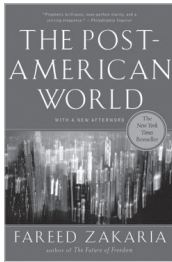
Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Fareed Zakaria
The Post-American World

W.W. Norton & Company | 2008 | 292 pp. | € 16,99 | ISBN 9780393062359

Waardevolle schets van een alternatief Amerikaans buitenlandbeleid

door *Wierish Ramsoekh*

De auteur is werkzaam als hoofd afdeling politieke en juridische zaken, directie Verenigde Naties en internationale financiële instellingen op het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

De timing van het verschijnen van Fareed Zakaria's boek *The Post-American World* medio 2008 was zeker geen toeval. De kans op een Democratische regering na acht jaar Republikeinse macht bood Zakaria de mogelijkheid om de leemte te vullen die hij zelf had geïdentificeerd: een behoefte aan nieuw Amerikaans denken over een nieuwe wereld. De VS waren zo bezig met 'oude' crises zoals in het Midden-Oosten, dat onvoldoende werd nagedacht over Amerika in een wereld van fundamenteel veranderende machtsverhoudingen. Saillant hierbij is overigens, dat bij het formeren van de regering-Obama Zakaria, naar eigen zeggen niet partijgebonden maar volgens anderen meer Republikeins dan Democratisch, werd genoemd als kandidaat-minister van Buitenlandse Zaken. Wat Zakaria's boek afgezien van goede recensies verder lezenswaardig maakt is dat

na enkele maanden presidentschap van Obama er een zekere parallel te zien is tussen Zakaria's analyse en het beleid in wording van de nieuwe regering.

Zakaria start met de vaststelling dat de VS het grootste deel van de afgelopen eeuw dominant waren in de wereld voor wat betreft economie, politiek, wetenschap en cultuur. Op het gebied van veiligheidspolitiek tijdens de Koude Oorlog nog getemperd door

*De unipolariteit wordt minder,
niet door imperial decline,
maar door the rise of the rest*

een bipolaire duopolie met de Sovjet-Unie, brak na de val van het communisme een tijdperk aan van Amerikaanse unipolariteit. Het hoogtepunt van deze unipolaire wereld werd bereikt in de zomer van 2002. Sindsdien neemt de unipolariteit af. Zakaria benadrukt dat dit niet zozeer het gevolg is van Amerikaans verval ('imperial decline'), maar meer van 'the rise of the rest', die wordt

voortgestuwd door globalisering en economische groei. De VS staan stil, terwijl andere landen en actoren belangrijker worden.

Hoewel op politiek-militair terrein de VS nog wel de onbetwiste supermacht zijn, is er op andere terreinen sprake van afnemende suprematie. Geopolitiek is immers een strijd om invloed en controle. Als andere landen zich meer laten gelden, zal de invloedssruimte voor de VS onvermijdelijk kleiner worden. Spreken over een multipolaire wereld, zoals steeds vaker gebeurt, gaat Zakaria echter te ver. Het is simpelweg niet waar dat andere landen hetzelfde gewicht in de schaal leggen als de VS. De komende fase van internationale betrekkingen laat zich daarom eerder beschrijven in wat het niet meer is (unipolariteit) dan in wat het wel is. Vandaar de introductie van de term 'post-Amerikaanse wereld'.

* * *

Dat er geen sprake is van Amerikaans verval blijkt duidelijk uit het feit dat de VS veruit de grootste militaire macht in de wereld blijven. Zelfs met een in vergelijking tot de Koude Oorlog laag percentage van 4,1% van het BNP voor militaire uitgaven torenen de VS boven andere landen uit. Ook wat betreft militaire technologie is de Amerikaanse voorsprong groot.

Amerika zal een vitale economie blijven en technologisch vooroplopen. Het aandeel in het mondiale BNP zal iets kleiner worden, maar in de komende twee decennia niet significant afnemen. Amerika's bijzondere kracht is het hoger onderwijs, omdat kennis als productiefactor steeds belangrijker wordt bij het ontwerpen van nieuwe producten en diensten. Zakaria rekent af met beweringen dat de VS China en India niet bij zullen kunnen houden in aantallen afgestudeerden. Niet alleen is de kwantitatieve output van deze landen geïnfleerd, ook op kwalitatief gebied kunnen ze niet tippen aan

de VS. Meer dan andere onderwijsstelsels bevordert het Amerikaanse aspecten als creativiteit, nieuwsgierigheid, ambitie, tegendraads en 'out of the box' denken. Niet voor niets bevinden de meeste topuniversiteiten in de wereld zich in de VS.

De demografie is een belangrijke plus voor de VS. Terwijl de bevolkingsgroei in Europa stagneert, zal de Amerikaanse bevolking vooral door immigratie tot 2030 groeien met 65 miljoen mensen. En juist immigranten tonen de ambitie om vooruit te komen en zorgen ervoor dat imperiale decadentie wordt voorkomen. Het zijn vaak immigranten die ervoor zorgen dat in sectoren van de toekomst, zoals nano- en biotechnologie, de VS vooruitlopen.

Waar economie en maatschappij dynamisch blijven, maakt Zakaria zich wel zorgen om staat en politiek. De VS zullen zich moeten aanpassen aan een wereld die zij niet meer domineren en waarin anderen belangrijker worden. Dat betekent dat een aantal structurele knelpunten aangepakt moet worden, zoals het pensioenstelsel, het immigratiebeleid, de energievoorziening en het ziektekostenstelsel. Helaas blijkt het door de politieke polarisatie in de VS veel moeilijker geworden om coalities en compromissen te sluiten. Het optreden van grootkapitaal, belangengroepen, media en ideologische scherpshijpers is er mede voor verantwoordelijk dat de politiek het moeilijk heeft om beslissingen te nemen die voor de lange termijn noodzakelijk, maar op korte termijn pijnlijk zijn. In de woorden van Zakaria: 'A "can-do" country is now saddled with a "do-nothing" political process.'

Op het gebied van de buitenlandse politiek zijn de VS door het gebrek aan concurrentie na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie arrogant en lui geworden. Binnenlandse *checks and balances* (zoals Congres, publieke opinie) hielden de regering in toom, maar

na 9/11 vielen deze voor een belangrijk deel weg en kwam de weg vrij voor een imperiale houding. 'Washington DC had become a bubble, smug and out of touch with the world outside', aldus Zakaria. 'American politicians constantly and promiscuously demand, label, sanction, and condemn whole countries for myriad failings. Over the last fifteen years, the US has placed sanctions on half the world's population. We are the only country in the world to issue annual report cards on every other country's behavior.'

* * *

De opkomst van de rest van de wereld verkleint de Amerikaanse macht, mede doordat die opkomst gepaard gaat met toenemend nationalisme en assertiviteit. De wens om erkend en gerespecteerd te worden, is overal in de wereld waar te nemen. Hiermee gepaard gaat een politiek ontwaken van de brede bevolking in deze landen, aldus Zakaria. CNN en BBC hebben geen monopolie meer door de oprichting van nieuwszenders in verschillende delen van de wereld. Het gaat dan niet alleen om Al Jazeera en Al Arabiya, maar ook om talrijke zenders in bijvoorbeeld China, India en Brazilië. Het idee dat nationalisme een achterlijk fenomeen is dat met materiële vooruitgang zal verdwijnen, is volgens Zakaria achterhaald. Opkomende landen lijken zich niet zonder meer te willen integreren in de door het Westen geschapen internationale orde, en benadrukken hun eigen belangen en hun eigen perspectief op de wereld. Het traditionele 'hub-and-spoke system' met het Westen (de VS) als centrum, maakt steeds meer plaats voor bilaterale relaties tussen zuidelijke landen onderling.¹ Deze ontwikkelingen maken internationale besluitvorming er niet makkelijker op.

Hoewel Zakaria zich uitdrukkelijk niet beperkt tot de opkomst van Azië, maar breder spreekt van de 'rise of the rest' (waar-

onder landen als Brazilië, Rusland, Iran en Zuid-Afrika), wijdt hij jammer genoeg alleen aparte hoofdstukken aan China en India.

Hij stelt dat China ('the challenger') de VS niet zal vervangen als supermacht, maar op

China laat zich op het terrein van de buitenlandse politiek leiden door de nationale agenda van vreedzame ontwikkeling

steeds meer onderwerpen het een na belangrijkste land in de wereld zal worden en als zodanig een nieuwe dimensie aan het internationale systeem zal toevoegen. Door het autoritaire bestuur kan het zich veroorloven om zich te concentreren op de lange termijn.

Zakaria onderstreept dat China zich op het terrein van de buitenlandse politiek laat leiden door de nationale agenda van vreedzame ontwikkeling. Hieruit volgt een houding van niet-inmenging in de aangelegenheden van andere landen, het vermijden van confrontatie en het nastreven van een goede relatie met de VS. De weg naar macht loopt via economische groei, en niet via het opbouwen van een imperium. Het boeiende is dat deze niet-interventionistische stijl China interessant maakt als partner voor andere landen, zoals al in Afrika is te zien. Zeker als alternatief voor een als arrogant gepercipieerd Amerika vormt Chinese 'soft power' een uitdaging voor de VS.

Zakaria ziet echter wel in dat niettegenstaande de politieke intentie tot vreedzame ontwikkeling, groeiende Chinese macht het verleidelijk zal maken om de externe wereld te beïnvloeden teneinde Chinese belangen zeker te stellen. Dat is nu eenmaal het lot van grote landen: 'China operates on so large

a scale that it can't help changing the nature of the game.' Bovendien zal bij het verder verwateren van het communisme nationalisme als nationale bindmiddel ook een rol spelen in het externe gedrag. De grotere invloed die China derhalve gaat uitoefenen zal ten koste gaan van de invloedssferen van huidige grote spelers. Maar Zakaria is wel optimistisch dat de relatie China-VS, de huidige economische variant van de *Mutual Assured Destruction* uit de Koude Oorlog, goed beheerst zal worden.

De VS voelen zich niet gemakkelijk bij de opkomst van China. Daarom is de afgelopen jaren zoveel aandacht uitgegaan naar het democratische India als mogelijk tegenwicht. Zakaria beaamt dat de relatie van de VS met India opmerkelijk groeit, met de Amerikaans-Indiase gemeenschap van twee miljoen mensen als motor. Na het Verenigd Koninkrijk en Israël is India voor de VS het derde land geworden waarvoor de sterke banden niet alleen tussen de wederzijdse staten, maar ook tussen de bijbehorende samenlevingen bestaan. Zakaria is erg positief over India: het is een samenleving met een snel groeiende economie en een aantrekkelijke politieke democratie. Hij is echter buitengewoon kritisch over de politieke elite. Waar China in staat was een visie op China's rol in de wereld te ontwikkelen en daar effectief naar te handelen, blijft de Indiase elite achter. Dat komt ook doordat de samenleving de staat domineert en niet andersom, zoals in China. India zal dus wel een belangrijkere plaats innemen in de internationale betrekkingen, maar deze zal vooralsnog zijn beperkingen kennen.

* * *

De grote uitdaging voor de VS is om voor zichzelf nieuwe gedragsregels te bepalen in de post-Amerikaanse wereld van opkomst van andere actoren en deconcentratie van

macht. Zakaria identificeert zes richtlijnen voor toekomstig Amerikaans beleid, gebaseerd op zowel 'hard' als 'soft power'.

1. *Bepaal prioriteiten.* De VS kunnen niet bij alles betrokken zijn, zeker niet als er sprake is van conflicterende prioriteiten. Zo leidt de urgentie van het Midden-Oosten af van de nieuwe opkomende landen, die belangrijker zijn.
2. *Leg niet de nadruk op eigenbelang voor de korte termijn, maar op een mondiaal stelstel van regels en waarden waar alle landen, ook de VS en de opkomende landen, zich aan houden.* Geef diplomatie en verlicht eigenbelang een centrale plaats. Verzeker andere landen dat ze niet hoeven te vrezen voor de Amerikaanse macht. Pas op met het scheppen van uitzonderingen voor jezelf. Het is bijvoorbeeld hypocriet om zelf zoveel kernwapens te hebben en anderen die te onthouden.
3. *Balanceren in plaats van domineren.* Geen enkel ander land heeft zulke goede betrekkingen met de overige majeure landen als de VS. Dit geeft de VS de mogelijkheid om als 'honest broker' invloed uit te oefenen. Zeker in regio's waar de opkomst van een regionale hegemon overige staten nerveus maakt. De rol van 'honest broker', vergelijkbaar met de voorzitter van een Raad van Bestuur, brengt wel een zeker gedrag met zich mee: consulteren, samenwerken, coalitievorming en zoeken naar compromissen. Het openlijk nastreven van dominantie zal tegenkrachten mobiliseren en dus averechts werken.
4. *Speel een stuwende rol en kies voor multilateralisme à la carte voor internationale stabiliteit.* De internationale betrekkingen zullen hierdoor wel onoverzichtelijker worden: 'A more organic international system in which problems are addressed through a variety of different structures

- and solutions can create its own kind of layered stability.’
5. *Denk asymmetrisch en gebruik ook andere machtsbronnen dan de militaire*, want: ‘To the man who has a hammer, every problem looks like a nail.’ Het beteugelen van ‘rogue nations’ zal brede coalitievorming vergen.
 6. *Legitimiteit is macht*. De VS hebben de wereld niet alleen met macht, maar ook met idealen getransformeerd. In een wereld waarin andere volken steeds meer hun eigen identiteit expliciteren, wordt de ‘battle of ideas’ steeds belangrijker. Daarom moet er ook aandacht zijn voor ‘attentive diplomacy’.

Voordat deze zes richtlijnen kunnen worden toegepast, moeten de VS wel de angst en het wantrouwen van de afgelopen jaren, leidend tot unilateralisme, kwijtraken en hun zelfvertrouwen herwinnen. De wereld verandert in de richting van het Amerikaanse model. De ‘rise of the rest’ is het gevolg van het toepassen van Amerikaanse ideeën. Reden voor de VS om zich open te stellen en niet gek te laten maken door angst voor Al Qaida, en om zichzelf niet te zien als bedreigd van alle kanten. Juist dan kunnen de VS een sleutelrol blijven spelen in een rijkere, dynamischere wereld.

* * *

Al met al heeft Fareed Zakaria een waardevol boek geschreven, dat een schets geeft van een fundamenteel veranderende wereld en een alternatief Amerikaans buitenlands beleid.

Met name is van toegevoegde waarde dat Zakaria, opgegroeid in een moslimfamilie in India, een insider-weergave van Aziatisch denken geeft die verder gaat dan die van de doorgaans Angelsaksische invloedrijke denkers in de wereld. Illustratief is hoe hij ingaat op de conditionerende invloed van het confucianisme en het hindoeïsme op beleid.

Zo stelt Zakaria prikkelend dat christendom en islam een zendingsdrang hebben, die terug te zien is in het buitenlandse beleid van landen als de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Saoedi-Arabië en Iran. China, met zijn confucianistische wereldbeeld, is anders: ‘Simply being China, and becoming a world power, in a sense fulfils its historical purpose. It doesn’t need to spread anything to anyone to vindicate itself.’ Het hindoeïsme in India zou vanwege de pluriformiteit per definitie niet doctrinair zijn en gericht op leven en laten leven. Indiërs zullen daarom buitenlands beleid minder snel beschouwen als een middel om specifieke waarden uit te dragen, zoals democratie.

Het is interessant dat Zakaria’s boek de nodige overeenkomsten vertoont met *The New Asian Hemisphere* van de Singaporees van Indiase afkomst Kishore Mahbubani, dat rond dezelfde tijd uitkwam en veel publiciteit kreeg. Beiden schrijven over

De opkomst van Aziatische landen is niet het gevolg van intrinsieke Aziatische waarden, maar van het overnemen van westerse receptuur

de wereld na westerse dominantie, waarin pragmatisme de leidraad moet zijn. Beiden menen dat islamterrorisme schromelijk overdreven wordt en ten koste gaat van het denken over de gevolgen van de opkomst van nieuwe landen. Beiden doen geen moeite om hun bewondering voor visionair Chinees leiderschap te verbergen, menen dat democratie zal opkomen door ontwikkeling van een inheemse middenklasse die

haar eigen belangen zal willen beschermen, en tonen zich kritisch over westerse druk ten behoeve van democratie. Beiden beklemtonen, opmerkelijk genoeg, dat de opkomst van Aziatische landen niet het gevolg is van intrinsieke Aziatische waarden, maar van het overnemen van westerse receptuur.

Maar er zijn ook wel interessante verschillen. Zo bevestigt Mahbubani de in Azië veelgehoorde opvatting dat Azië in het verleden altijd dominant is geweest in de wereld en nu na een tijdelijke terugval van twee eeuwen weer zijn rechtmatige, dominante plaats in de wereld gaat innemen. Zakaria echter neemt scherp stelling tegen dit denken. Hij probeert aan te tonen dat de Aziatische stagnatie dateert van ver voor de achttiende eeuw, en dat de opkomst van de westerse wereld al in de vijftiende eeuw begon door de aandacht voor wetenschap en technologie, handel en kapitalisme.

Ook op een ander belangrijk punt verschillen Mahbubani en Zakaria. De eerste voorspelt een ontwestering door het opkomen van inheemse culturen. Zakaria werpt de vraag op of het mogelijk is om modern maar niet westers te zijn. Hij prikkelt met de constatering dat in de komende decennia drie van de vier grootste economieën in de wereld niet-westers zullen zijn (China, Japan, India), met daarbij het gegeven dat in de VS het aandeel van het niet-Europese bevolkingsdeel aanzienlijk zal toenemen. Zullen andere normen opkomen of zal het proces van rijk worden ons gelijkmaken? Zakaria concludeert dat moderniteit is gekomen met de opkomst van het Westen en daarom een westers gezicht heeft gekregen. Kapitalisme en democratie zullen in de rest van de wereld leiden tot individuele kansen en vooruitgang, sociale transformatie en het ontstaan van een massacultuur, die moderniteit inclusief het westerse aangezicht

omarmt. De bestaande orde, gebaseerd op hiërarchie, religie, traditie en feodale praktijken, zal plaatsmaken voor een maatschappij die meer en meer gaat lijken op Europa en de VS. Wel zal er sprake zijn van verschillende vormen van het samengaan van lokale en westerse cultuur. En met de tijd zal er steeds meer sprake gaan zijn van een mondiale smeltkroes.

Overigens is *The Post-American World* van Zakaria geschreven voordat de ernst van de huidige financieel-economische crisis duidelijk werd. Deze speelt daardoor een marginale rol in het boek. Maar Zakaria's sterke geloof in Amerikaanse vitaliteit doet vermoeden dat hij de VS ook deze crisis ziet trotseren. De bijzondere omstandigheden zouden zich zelfs lenen om de door hem geïdentificeerde structurele knelpunten, zoals energie-efficiency en ziektekosten, te adresseren.

Tot slot roept Zakaria's boek bij een Nederlandse lezer de vraag op, wat een post-Amerikaanse wereld zal betekenen voor Nederlands buitenlands beleid.

Geconstateerd kan worden dat Nederland in de naoorlogse periode voor een klein land relatief invloedrijk is geweest. Hierbij vormde de aanwezigheid van multilaterale kaders met spelregels een gunstige omgeving. De voormalige Amerikaanse ambassadeur Arnall noemde Nederland een belangrijk land, omdat er slechts weinig landen zijn die drie dingen in zich verenigen: politieke wil tot handelen, middelen (geld en menskracht) en kennis/ervaring.

Door de toename van landen en niet-statelijke actoren met geldingsdrang in een post-Amerikaanse wereld zal de internationale politieke arena drukker worden. Veel opkomende landen hechten daarbij zelfbewuster aan soevereiniteit van de nationale staat, terwijl de Nederlandse agenda verder gaat door ook aandacht te hebben voor het

welzijn van mensen. Een ontwikkeling richting multilateralisme à la carte, met name in de vorm van exclusieve verbanden als de G8 en de G20, zal het speelveld onvoorspelbaarder maken.

Nederland zal derhalve de door Arnall

genoemde machtsbronnen nog effectiever en slimmer in moeten zetten om in een post-Amerikaanse wereld invloed uit te blijven oefenen ten behoeve van Nederlandse belangen gericht op veiligheid, welvaart en rechtvaardigheid.

Noot

- 1 Illustratief is dat China en Brazilië met elkaar in gesprek zijn om de onderlinge handel in de toekomst niet meer in Amerikaanse dollar af te rekenen maar in de eigen munten.